

Felméry Zoltán,¹ Márton Richárd²

A szubszaharai Afrika védelmi kiadásainak vizsgálata³

Elemzésünk a szubszaharai Afrika védelmi kiadásainak alakulását vizsgálja 2008 és 2023 között. Ennek keretében be kívánjuk mutatni a kontinentális szintű tendenciákat, valamint figyelmet kívánunk fordítani arra, hogy mely tényezők formálták a katonai szempontból jelentős államok védelmi ráfordításait.

Kulcsszavak: védelmi kiadások, katonai hatalom, átalakuló világrend, szubszaharai régió

The Examination of Defence Expenditure Trends in Sub-Saharan Africa

The paper describes the evolution of defence expenditure trends in the Sub-Saharan region between 2008 and 2023. In this context, we make an attempt to present spending trends at continental level, and pay particular attention to the factors that have developed the defence budget of major military powers.

Keywords: defence expenditure, military power, transforming world order, Sub-Saharan region

Bevezetés

Átalakuló világrendünkben⁴ a hatalmi képességek egyik indikátorát a katonai/védelmi célokra fordított erőforrások jelentik, ugyanis katonai eszközöket, hadianyagokat, védelmi felszerelést, kiképzést és a jövőre vonatkozó haditechnikai fejlesztéseket az erőforrások függvényében tudnak biztosítani az államok. E tekintetben a 2008/2009-es gazdasági világválság cezúrát jelentett, ugyanis – legkésőbb – ettől az időszaktól a klasszikus nyugati nagyhatalmak fokozatosan veszítenek hatalmi képességeikből.⁵ Ez a hatalomvesztés relatív a felemelkedő globális és regionális hatalmakkal szemben, aminek háttérében először a változó gazdasági hatalmat, majd a politikai érdekartikuláció új hangsúlyait, végül pedig az érdekérvényesítés katonai eszközeinek fejlesztési lehetőségeit láthatjuk az elmúlt

¹ Felméry Zoltán az NKE EJK JLI tudományos munkatársa.

² Márton Richárd az NKE EJK JLI szakmai gyakornoka.

³ A tanulmány elkészítését a TKP2021-NVA-16 azonosítószámú *Alkalmazott katonai műszaki, had- és társadalomtudományi kutatások a nemzetvédelem, nemzetbiztonság területén a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon* című projekt támogatta.

⁴ Tóth Péter (2021): A poszthegemoniális nemzetközi hatalmi rendről. In Kajtár Gábor – Sonnevend Pál (szerk.): *A nemzetközi jog, az uniós jog és a nemzetközi kapcsolatok szerepe a 21. században. Tanulmányok Valki László tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös, 841–854.

⁵ Csiki Varga Tamás (2014): *A gazdasági válság hatása a Magyarországgal szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére*. *Nemzet és Biztonság*, 7(2), 77–100.

évtizedben. A relatív hatalomvesztés értékeléséhez érdemes megismernünk a nyugati világon túli területek katonai és védelmi képességeit. Elemzésünk ennek érdekében a szubszaharai Afrika védelmi kiadásainak 2008 utáni alakulását mutatja be, a regionális szintű tendenciák mellett külön is figyelmet szentelve annak, hogy milyen tényezők formálták az egyes jelentős államok védelmi ráfordításait. Írásunk egy elemzősorozat része,⁶ az összehasonlíthatóság kedvéért az adatokat ez esetben is 2023-ig dolgoztuk fel.

A szubszaharai régió védelmi kiadásainak alakulása

A Szubszahara, vagy más néven Fekete-Afrika, az afrikai kontinens Szaharától délre elhelyezkedő területét jelenti, ahol a teljesség igénye nélkül olyan országok találhatók, mint Angola, Etiópia, Kenya, Mali, Nigéria vagy a Dél-afrikai Köztársaság. A régió, amelynek lakossága majdnem eléri a 800 millió főt, nagyságrendileg Afrika teljes lakosságának kétharmadát adja. A térségben nagy számban jelennek meg bukott vagy törékeny államok, az ezeket rangsoroló Fragile State Index „élmezőnyében” rendszerint szubszaharai országok szerepelnek.⁷ Egyrészt nagy fokú instabilitás jellemzi tehát a régiót, másrészt ez a világ legszegényebb és gazdaságilag leginkább kiszolgáltatott térsége,⁸ amely tényezők értelemszerűen hatással vannak a védelmi kiadások alakulására is.

A regionális védelmi kiadások áttekintéséhez elsősorban a Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézetének (IISS) 1959 óta kiadott *The Military Balance* című „stratégiai kalauzait” és a *Military Balance+* névre hallgató adatbázisát⁹ használjuk fel.¹⁰ Az IISS az afrikai kontinenst két térségre osztja. Egyrészt az észak-afrikai és a közel-keleti országokat együtt, másrészt a Szaharától délre eső országokat tekinti önálló régióknak. Mi is igazodunk ehhez a felosztáshoz, elemzésünkben pedig az utóbbiakra koncentrálunk.¹¹ Az IISS 173 országgal kapcsolatban ad közre információkat a védelmi és katonai képességekről és ezáltal azok finanszírozási szükségleteiről. Ez a legtöbb ország esetén a hivatalosan közzétett védelmi költségvetési adatokat jelenti. Amikor azonban további, a védelemmel kapcsolatos kiadásokról megbízhatóan ítélt források is elérhetők, ezeket is közreadják. Az adatbázis a nemzeti kormányok és a nemzetközi szervezetek (ENSZ, EBESZ) adatszolgáltatásán túl elsősorban a Nemzetközi Valutaalap (IMF), a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), a Világbank és három regionális pénzügyi szervezet

⁶ A védelmi kiadások regionális vizsgálata tárgyában korábban megjelent írásainkhoz lásd Csoma Mózes et al. (2025): *Ázsia védelmi kiadásainak alakulása és ennek háttere a jelentősebb katonai hatalmak esetében 2008–2023 között*. *Nemzet és Biztonság*, 18(2), 77–91; Csiki Varga Tamás et al. (2024): *Az észak-amerikai és európai regionális védelmi kiadások elemzése – Trendek és tanulságok*. *NKE JLI Stratégiai Védelmi Kutatási Program Elemzések*, 17. és a Csiki Varga Tamás – Felméry Zoltán (2023): *A NATO védelmi kiadásainak értékelése*. *NKE JLI Stratégiai Védelmi Kutatási Program Elemzések*, 4.

⁷ *Fragile State Index Annual Report 2023*. [online], 2013. Forrás: Fund for Peace [2025. 09. 29.].

⁸ *UN List of Least Developed Countries*. [online]. Forrás: UNCTAD [2025. 09. 29.].

⁹ *Military Balance+ Database*. [online]. Forrás: International Institute for Strategic Studies [2024. 02. 07.]. Az elemzésben bemutatott valamennyi adat forrása a fenti adatbázis.

¹⁰ Az elemzésben megtalálható, külön hivatkozás nélkül közölt valamennyi számadat forrása a fenti adatbázis. Az ettől független adatokat természetesen a szokásos módon hivatkozunk.

¹¹ Az észak-afrikai és közel-keleti országok védelmi kiadásait a terveink szerint egy következő elemzésben értékeljük majd.

(az Interamerikai, az Ázsiai és az Afrikai Fejlesztési Bank) adataira támaszkodik. Mindettől függetlenül természetesen ezzel az adatbázissal kapcsolatban is felmerülhetnek módszertani dilemmák. Ezeket azonban, köszönhetően annak, hogy korábbi írásainkban már felhívtuk rájuk a figyelmet,¹² itt és most figyelmen kívül hagyjuk.

A fekete-afrikai térség hagyományosan a legkisebb állami védelmi költségvetéssel rendelkező régió a világban, a szubszaharai államok katonai kiadásainak globális kiadásokhoz viszonyított aránya nagyságrendileg mindössze 1%. 2023-ban ez az arány 0,92%-ot tett ki,¹³ de a korábbi években sem lépte át az 1,3%-ot. Ennek értelmében kijelenthető, hogy a szubszaharai államok védelmi kiadásainak jelentősége elenyésző a világ más régióihoz viszonyítva. Mivel azonban elemzéssorozatunkban valamennyi régió védelmi kiadásainak alakulását áttekintjük, nem kívánunk eltekinteni ettől a szubszaharai országok esetében sem.

Az 1. ábra az utóbbi másfél évtized regionális kiadásainak alakulását mutatja konstans, 2015-ös dollárárfolyamon számolva. A rögzített dollárban kifejezett kiadások használatának indoka, hogy az adatsorokból célszerű kiszűrni a pénzromlás hatását. Ennek alkalmazásával világosabb képet kaphatunk a ténylegesen katonai képességekre fordított kiadások alakulásáról. 2008 és 2014 között erőteljes emelkedés volt megfigyelhető, hat év alatt gyakorlatilag megduplázódott a védelmi kiadások összege. Ennek az volt az indoka, hogy a magas éves GDP-növekedés miatt volt forrás a védelmi költségvetések emelésére.¹⁴ 2014-et követően ezzel ellentétes tendencia zajlott le, az évtized második felében bekövetkező gazdasági dekonjunktúra miatt a védelmi kiadásokban is jelentős csökkenés következett be. Az történt, ami ilyen esetben történni szokott: a költségvetési források szűkülésével egyetemben a kormányok visszafogták a védelemre fordítható kiadásokat is. 2019-től azonban, a koronavírus-járvány rövid időszakát leszámítva, lényegében ismételen növekednek a védelmi kiadások. A vírus miatt 2020 és 2021 között a regionális kiadások reálértéken visszaestek, ami elsődlegesen a térség két legnagyobb védelmi költségvetéssel jellemezhető országának, a Dél-afrikai Köztársaságnak és Nigériának volt köszönhető.¹⁵ 2021 után viszont folytatódott a növekedés, így a regionális kiadások 2023-ra több mint 7%-kal emelkedtek. Összességében pedig a vizsgált másfél évtized alatt, körülbelül 60%-kal, 12 milliárdról 19 milliárd dollárra nőttek. A jelentős növekedés mellett azonban továbbra is elmondható, hogy ez a Fekete-Afrikára jellemző összesített érték lényegében egy közepes méretű európai ország védelmi költségvetésével egyenértékű,¹⁶ és eltörpül a világ katonai értelemben vett nagyhatalmainak és az általuk dominált régióknak a védelmi kiadásaitól.

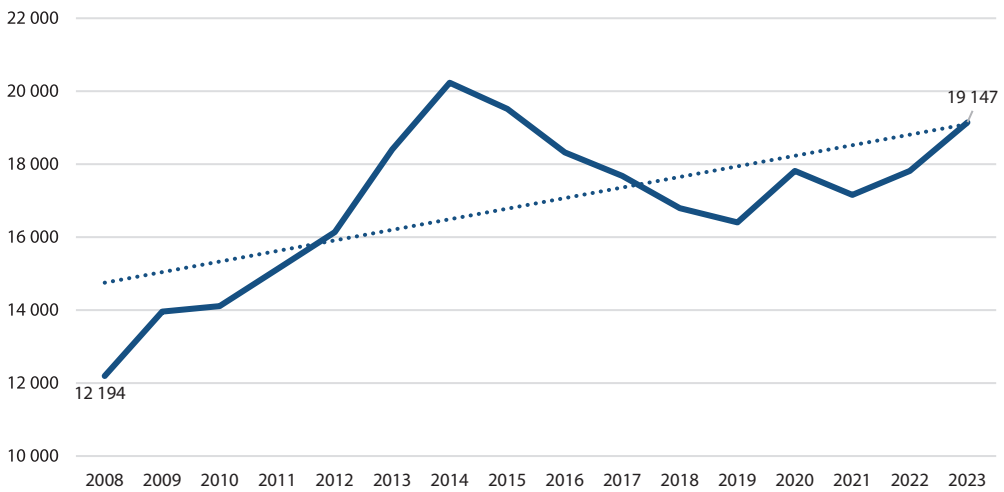
¹² Csiki Varga et al. 2024.

¹³ Az IISS adatai szerint 2023-ban a világ egésze 2200 milliárd dollárt, míg a régió 20,3 milliárd dollárt költött védelemre.

¹⁴ *Africa's Growth Set to Reach 5.2 Percent in 2014 with Strong Investment Growth and Household Spending*. [online], 2014. 04. 07. Forrás: World Bank [2025. 09. 30.].

¹⁵ *World Military Expenditure Continues to Climb while African Defence Expenditure Drops*. [online], 2023. 05. 05. Forrás: Defenceweb [2025. 09. 30.].

¹⁶ Lengyelország (17,6 milliárd) vagy Spanyolország (16,3 milliárd) körülbelül ennyit költ évente védelemre.

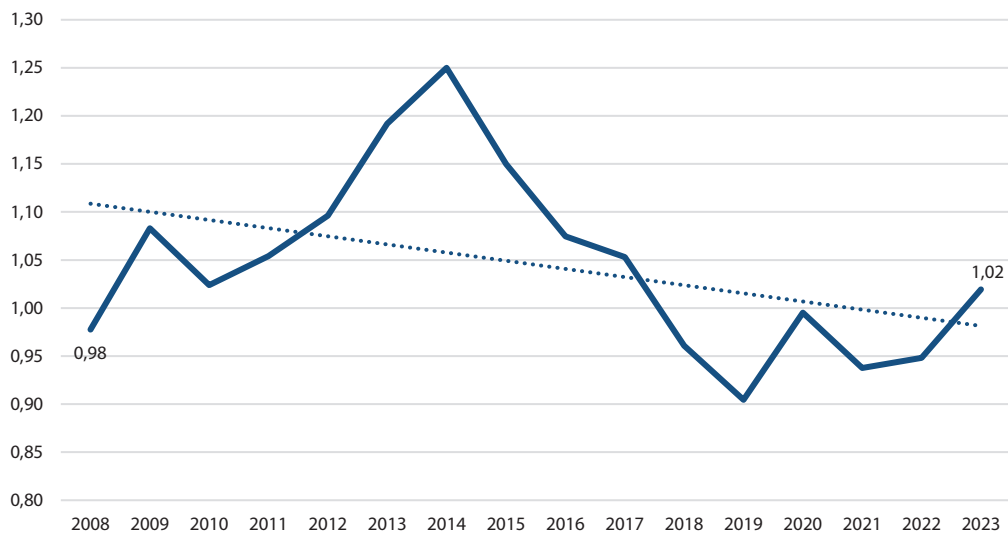
**1. ábra: A szubszaharai régió védelmi kiadásai
(2015. konstans millió USD)**

Forrás: a szerzők szerkesztése a The Military Balance adatbázis alapján

A védelmi kiadásokat kifejezhetjük a GDP arányában is. Az alapvetően a nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében képzett mutatószám azt mutatja meg, hogy a megtermelt GDP mekkora hányadát fordítják védelemre. A szubszaharai térség esetén ennek az arányszámnak az alakulása a 2. ábrán figyelhető meg.

Kijelenthető, hogy 2008 és 2023 között nagyságrendileg a GDP 1%-át fordította a régió védelmi célokra, és ezzel – Latin-Amerikát leszámítva – jóval elmarad a világ más térségeitől. 2023-ban a térség GDP-arányosan 1,02%-ot költött védelemre.¹⁷ A mutatószám növekedési dinamikája a 2010-es évek közepéig nagyjából megegyezik a fentiekben látottakkal. A 2010-es évek közepéig még a növekvő GDP ellenére is, valamennyire bővülni tudott a regionális kiadási arány. Ezt követően azonban a mutatószám ismét visszaesett erre az 1% körüli értékre.

¹⁷ Ezzel szemben 2023-ban az ázsiai régió a GDP 1,46, az európai régió 1,59, az észak-amerikai régió 3,2, az eurázsiai régió 4,22, a közel-keleti és észak-afrikai régió pedig 4,34%-át költötte védelemre. A szubszaharai térségnél e mutatószám alapján egyedül a latin-amerikai régió költött kevesebbet, egészen pontosan 0,84%-ot.

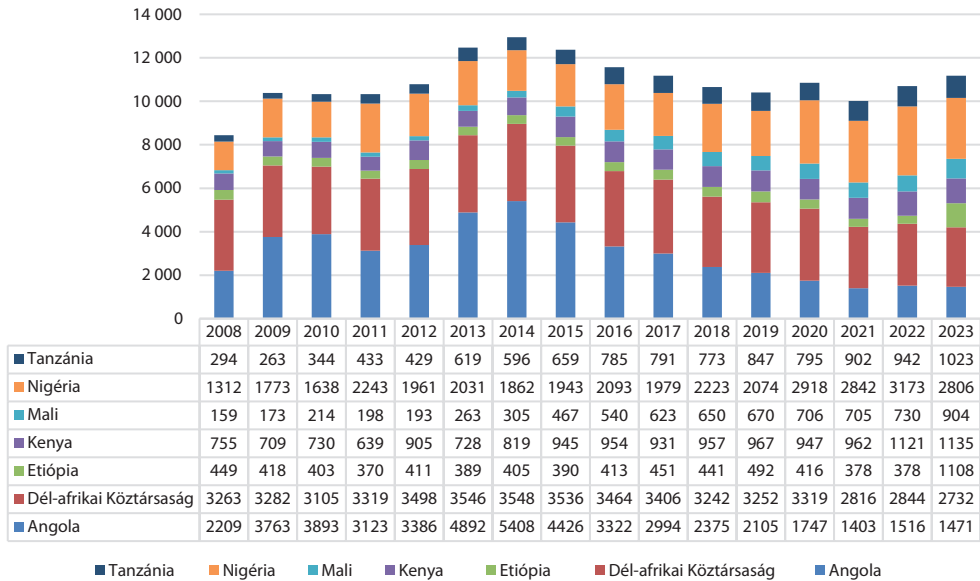

2. ábra: A szubszaharai régió GDP-arányos védelmi kiadásai (%)

Forrás: a szerzők szerkesztése a The Military Balance alapján

Az egyes szubszaharai országok védelmi finanszírozásának speciális jellemzői

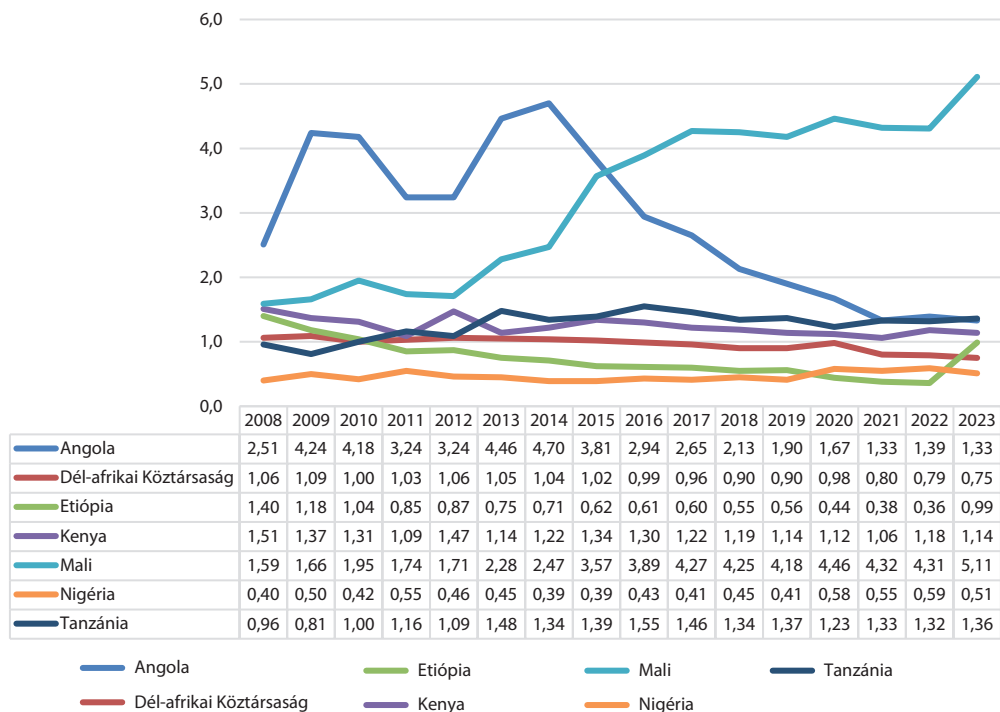
Fekete-Afrika katonai tevékenység és kiadások tekintetében leginkább releváns országait, valamint védelmi kiadásaik 2015-ös dollárárfolyamon számolt értékét a 3. ábra tartalmazza. Jól látható, hogy a felsorolt országok védelmi kiadásai 2023-ban valahol egy- és hárommilliárd dollár között találhatók. A nagyságrendek érzékeltetése érdekében érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy ez még a legnagyobb költségvetéssel jellemezhető Nigéria és Dél-afrikai Köztársaság esetén is tulajdonképpen Magyarország szintje. Ebben az évben ugyanis hazánk 3,1 milliárd dollárt költött védelemre (2015-ös rögzített árfolyamon).

3. ábra: A szubszaharai régió legfontosabb országai és azok védelmi kiadásai (2015. konstans millió USD)

Forrás: a szerzők szerkesztése a The Military Balance alapján

A térség legfontosabb országainak GDP-arányos védelmi kiadásait pedig a 4. ábra szemlélteti. Figyelemre méltó, hogy míg az országok többsége esetén ez a mutatószám valahol a 0,5–1,5%-os tartományban található, addig napjainkban Mali ez alól kivételt jelent. Az egyes országok védelmi finanszírozásának speciális jellemzőit lentebb fejtjük ki.

4. ábra: A szubszaharai régió legfontosabb országai és azok GDP-arányos védelmi kiadásai (%)

Forrás: a szerzők szerkesztése a *The Military Balance* alapján

Mali

Mali védelmi költségvetését, a térség valamennyi államához hasonlóan, a hagyományos biztonsági kihívások határozzák meg, amelyek ez esetben is túlmutatnak a katonai biztonság dimenzióján: környezeti kihívások, etnikai ellentétek és vallási konfliktusok egyaránt jellemzik az országot. Mali esetében is igaz a térség szinte egésze esetén fennálló jelenség, amely szerint bizonyos földrajzi területekre az államok kormányzatai nem képesek kiterjeszteni befolyásukat,¹⁸ és a különböző társadalmi törésvonalak mentén kibontakozó ellentétek eszkalációja katonai konfliktushoz vezet, ami változást eredményez a védelmi kiadásokban.

A védelmi kiadások növekedése, legyen szó a reálértéken értelmezett kiadásokról, illetve a nominális kiadások GDP-hez viszonyított arányáról, 2012 után kezdtek látványosan növekedni. 2012 és 2023 között a védelmi kiadások 193 millióról 904 millió dollárra növekedtek, a GDP-arányos mutatószám pedig 1,71%-ról 5,11%-ra nőtt. Ennek pedig megvolt az oka. Az országban ugyanis 2012 elején tuareg klánok és iszlamista felkelők

¹⁸ Vörös Zoltán – Tarrósy István (2024): *Átalakuló világrend – Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika.

robbantottak ki konfliktust, a biztonsági környezet romlott, ezért a mali kormányzat költségvetési forrásait egyrészt saját védelmére fordította, másrészt Franciaországtól kért segítséget az ország stabilizálására. Noha az egykori gyarmattartó hadereje majdnem egy évtizedig jelen volt a régióban, csak korlátozott sikereket ért el. Elsődleges célját azonban megvalósította, hiszen Mali fővárosát, Bamakót a felkelők képtelenek voltak elfoglalni a francia haderővel szemben.¹⁹

A francia beavatkozás egyrészt bebizonyította, hogy a nemzetközi közösség számára sem közömbös a szubszaharai térség biztonsága, és Európát továbbra is több tényező kapcsolja össze a régióval és annak államaival. Franciaországnak a gyarmati múlt miatt speciális kötődése alakult ki Malival, de más európai országok számára is fontos a térség stabilitása. Már csak önmagában a migráció miatt is, aminek természetszerűleg táptalaja lehet a törekeny biztonsági környezet. Emellett, a mali felkelés új lendületet adott olyan katonai célkitűzéseknek, amelyek a kontinens biztonságának szavatolására irányultak, mint például az Afrikai Készenléti Erők (ASF) létrehozása,²⁰ amelynek koncepcióját 2013-ban dolgozták ki. A biztonság garantálása érdekében pedig természetesen jelentkeztek konkrét fegyverkezési igények is, amelyek jelentős ráfordítást jelentettek és jelentenek a régió országai, így Mali számára is. Ennek eklatáns példája volt, hogy Mali, több más afrikai országhoz hasonlóan, 2015-ben szerződést kötött egy EMB-314 Super Tucano típusú brazil gyártmányú többfeladatú merev szárnyú repülőgépp beszerzésére.²¹

Az ország biztonsági helyzete azonban még ma is törekeny, a korábban vázolt problémák egy része még 2023-ban is fennáll. Továbbra is komoly probléma például a szélsőséges iszlamista csoportok térnyerése.²² Emellett mind a belpolitikai helyzet, mind a nemzetközi kapcsolatrendszer is átalakult. Noha 2016–2018-ban még reménykeltő tendenciák formáltak az ország stabilitását, és elképzelhető volt, hogy Franciaország és az Európai Unió támogatásával Mali kilábaljon a 2012-es felkelés hatásaiból, 2020-ban és 2021-ben újabb felkelések törtek ki, és hatalomátvétel történt az országban. Az új rezsim kapcsolata a franciákkal, köszönhetően annak, hogy nem tartotta be azt az ígérését, hogy 2022-ben választásokat ír ki, hamar ellenségesre fordult. A kétoldalú kapcsolatok mélypontja pedig akkor következett be, amikor az oroszországi Wagner-csoport zsoldosai a bamakói vezetéssel kötött szerződés értelmében megjelentek az országban.²³ A francia kontingens 2022-ben el is hagyta Malit, 2023-ban pedig Bamako kérésére az ENSZ Biztonsági Tanácsa a MINUSMA békefenntartó misszió befejezéséről döntött.²⁴

A katonai kiadások alakulásából azonban jól látható, hogy Mali „beárazta” a külföldi erők távozásával létrejövő vákuumot. A békefenntartó erők és a francia alakulatok nélkül ugyanis Bamako – önmagán kívül – kizárólag az orosz katonai jelenletre támaszkodhat. Az oroszok tevékenysége azonban egyrészt inkább a bizonytalanságot fokozta a lakosság

¹⁹ Ehhez lásd Marsai Viktor (2021a): *Rejtő nyomában – magyar szerepvállalás a Task Force Takubában*. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések, 21.

²⁰ International Institute for Strategic Studies (2015): *The Military Balance 2015*. London: Routledge, 422.

²¹ International Institute for Strategic Studies (2016): *The Military Balance 2016*. London: Routledge, 425.

²² *Situation in Mali. Report of the Secretary-General*. [online], 2023. 01. 06. Forrás: United Nations [2025. 10. 01.].

²³ International Institute for Strategic Studies(2023): *The Military Balance 2023*. London: Routledge, 422–423.

²⁴ *Az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata a MINUSMA befejezéséről*. [online], 2023. 06. 30. Forrás: United Nations [2025. 10. 01.].

körében,²⁵ másrészt negatív következménye lehet Mali védelmi célkitűzéseire nézve, ha az orosz–ukrán háború hatásai közvetetten elérik az országot: a szankciók akadályozhatják a fegyverszerződéseket, illetve a katonai személyzetre az orosz vezetés Ukrajnában tarthat igényt.

Kenya

Kenya védelemre fordított erőforrásainak áttekintése esetén észrevehetjük, hogy a kiadások 2011-et követően megugranak (639 millió dollárról egy év alatt 905 millió dollárra), majd rövid csökkenést követően közel lineárisan emelkednek tovább. Ennek az emelkedésnek köszönhetően a védelmi kiadások az általunk vizsgált időszakban másfélszeresükre nőttek: 2023-ban már 1135 millió dollárt költött Kenya katonai célokra. Mivel azonban az ország GDP-jének növekedési dinamikája nagyobb volt, mint a védelmi kiadások növekedése, a GDP-arányos kiadások értéke visszaesett (a 2008-as 1,51%-ról 2023-ban 1,14%-ra).

A védelmi kiadásokban a 2010-es években látott növekedés ez esetben sem független a térség biztonsági kihívásaitól. Kenya szempontjából a legnagyobb veszélyforrást a terrorizmus jelenti.²⁶ 2011-ben az al-Shabaab terrorista csoporthoz köthető iszlamisták által elkövetett emberrablások a feszültségek fokozódását jelezték, amire válaszul Kenya elindította az Operation Linda Nchi névre keresztelt hadműveletet.²⁷ A művelet célja egy körülbelül 100 km szélességű pufferzóna létrehozása volt Szomália *de jure* határai mentén. Kenya ugyanis megpróbálta megelőzni egyes iszlamista csoportoknak az országba szivárgását. Ez ugyanis, köszönhetően annak, hogy egyes gyenge szubszaharai államok képtelenek ellenőrizni saját területüket, ebben a régióban létező jelenség.²⁸ Az ország abból a szempontból biztosan kényszerhelyzetben van, hogy egyik legfőbb bevételi forrása a turizmus. A terrorizmus általi fenyegetettség így nemcsak az ott élők biztonságára, hanem a megélhetésére is hatást gyakorol.²⁹

Ezekkel a kihívásokkal szemben ellenálló képességet kell kialakítani, ami Kenya esetében egyrészt egyfajta nyugati orientációban testesül meg, ideértve az észak-atlanti térség meghatározó katonai államaival – az Egyesült Államokkal és az Egyesült Királysággal – kötött védelmi szövetségeket. Másrészt a szomáliai tapasztalatok alapján paradigmaváltás történt a védelempolitikában. 2012-ben ugyanis elfogadtak egy új törvényt, amely a kenyai védelmi erőkhöz kapcsolódó kérdéseket szabályozza.³⁰ A törvény meghatározza a fegyveres erőkkel összefüggő modernizációs kérdéseket, és szabályozza

²⁵ *Malian Military Junta Scuttles Security Partnerships while Militant Violence Surges*. [online], 2023. 02. 27. Forrás: Africa Center for Strategic Studies [2025. 10. 01.].

²⁶ Anderson, David M. – McKnight, Jacob (2014): Kenya at War: Al-Shabaab and Its Enemies in Eastern Africa. *African Affairs*, 114(454), 1–27.

²⁷ *The Military Balance 2015* 2015: 425.

²⁸ Ehhez lásd Tarrósy István (2011): Kenya harca az al-Shabaab ellen – A „Linda Nchi” hadművelet sikerének lehetősége. *Afrika Tanulmányok*, 5(4), 41–46.

²⁹ Ehhez lásd Király Péter: *Az al-Shabaab és Kenya: a terrorizmus és a kenyai-szomáliai történeti kapcsolatok viszonyrendszere*. [online], 2015. 05. 17. Forrás: Biztonságpolitika [2025. 10. 01.].

³⁰ *Kenya Defence Forces Act*. [online], 2012. 08. 17. Forrás: The Republic of Kenya [2025. 10. 01.].

a katonai költségvetések prioritásait.³¹ A reálértéken mért kiadásokban fent látott növekedés tulajdonképpen ennek a modernizációnak az eredménye. A kenyai állam már 2014-ben bejelentette, hogy célja a védelmi képességek fejlesztése, és erre akár egymilliárd dollárt is hajlandó fordítani. Az elkövetkező években pedig el is indultak az ezzel kapcsolatos beszerzések: 2016-ban és 2017-ben is jelentős eladásokat hagyott jóvá az Obama-adminisztráció Kenya számára.³² Az ilyen jellegű beszerzések remélhetőleg alkalmassá teszik a fegyveres erőket a terrorista csoportok elleni harcra. Emellett Kenya ma már részt tud venni nemzetközi műveletekben is. A Kelet-afrikai Közösség (EAC) égisze alatt körülbelül 900 fős legénységgel támogatta például a beavatkozást a Kongói Demokratikus Köztársaságban.³³

Etiópia

Kenya északi szomszédja Etiópia, amely a 135 millió főt meghaladó lakosságával a térség egyik legjelentősebb állama, gazdasági és katonai szempontból egyaránt. A ma már nagyságrendileg félmillió aktív főt foglalkoztató etióp katonaság méretét tekintve a legnagyobb a térségben.³⁴ A regionális biztonsági kihívások természetesen Etiópiát is terhelik. Az Etióp Népi Védelmi Erők (ENDF) ezért eredendően a külső fenyegetésekre koncentrálnak, különös tekintettel Eritreára és Szomáliára.³⁵ A haderő méretéből kifolyólag azonban az ország nemzetközi műveletekben, így ENSZ békefenntartó missziókban is részt vesz több mint egy évtizede.³⁶

Méretét tekintve még világviszonylatban sem lebecsülhető etióp haderő ellátása forrásokkal azonban a vizsgálati időtávunk alatt csaknem mindvégig korlátozott maradt. 2008 és 2022 között a védelemre fordított források reálértékét tekintve Etiópia a szubszaharai országok hátsó mezőnyében volt megtalálható. E másfél évtized alatt a védelmi kiadások lényegében hol stagnáltak, hol kicsit csökkentek. Ennek eredményeképpen a 2008-ban 450 milliárd dollárt elköltő ország 2022-ben már csak 378 milliárd dollárt fordított a védelmére. Ennek köszönhetően a 2000-es évek végén 1%-ot meghaladó kiadási arány a 2010-es évek közepére 0,5%-ra, a 2020-as évek elejére pedig 0,36%-ra esett. Ez az arány kiemelkedően alacsonynak minősülne bárhol a világban, de még az egyébként is alacsony GDP-arányos védelmi kiadási aránnyal jellemezhető régióban is igaz, hogy nem találunk még egy országot, amelynek a neve mellett ilyen alacsony érték szerepelne. Ugyanakkor azt is fontos látni, hogy az ország gazdasági teljesítménye lehetővé tette volna a védelmi kiadások növelését. 2008 és 2022 között Etiópia GDP-je 4,5-szeresére bővült.³⁷ Ráadásul a gazdaságot érintő jövőbeni prognózisok is kedvezők. Az Afrikai Fejlesztési

³¹ *The Military Balance 2015* 2015: 426.

³² Campbell, John: *U.S. Arms Sales to Kenya*. [online], 2017. 03. 07. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 01.].

³³ *The Military Balance 2023* 2023: 431.

³⁴ International Institute for Strategic Studies (2025): *The Military Balance 2025*. London: Routledge, 440.

³⁵ International Institute for Strategic Studies (2022): *The Military Balance 2022*. London: Routledge, 441.

³⁶ International Institute for Strategic Studies (2014): *The Military Balance 2014*. London: Routledge, 417.

³⁷ *GDP (current US\$) – Ethiopia*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 03.].

Bank Etiópia esetén az idei évre is 5%-ot meghaladó növekedést jósol.³⁸ A katonai ráfordítások növelése mégis elmaradt, aminek okai a képességek helyett sokkal inkább a politikai szándékokban rejlenek, és a 2002-ben elfogadott kül- és biztonságpolitikai stratégiáig nyúlnak vissza. Ez ugyanis kimondta, hogy – hacsak nem éri az országot közvetlen fenyegetés, akkor – a GDP 2%-a alatt kell tartani a védelmi kiadásokat.³⁹

2020-at követően azonban, ha lassan is, de fordulat következett be, aminek elsődleges oka a tigréi háború volt. 2020-ban konfliktus robbant ki az ország északi részén a Tigré Népi Felszabadítási Front (TPLF) és az etióp kormányzat között, ami tulajdonképpen egy két évig tartó polgárháborúvá terebélyesedett. Az etnikai ellentétekkel súlyosított hatalmi harc⁴⁰ aktív szakaszát a pretóriai megállapodás zárta le 2022 novemberében.⁴¹ Ezzel párhuzamosan, illetve ezt követően pedig az etióp kormányzat négyeszeresére növelte a védelmi kiadásait.

A tigréi konfliktus utóhatásai minden bizonnyal az elkövetkező évek biztonságpolitikai prioritásait is meghatározzák majd, ami látszódnia fog a katonai költségvetés alakulásának dinamikáján is. Az etnikai feszültségek nem múltak el, ezért anyagi erőforrásokat kell allokálni az elrettentőképeség fejlesztésére. Látható kihívást jelent továbbá az al-Shabaab terrorista csoport közelsége is.⁴² Az iszlamisták 2022-ben egyszer már betörték Etiópiába, ezzel igazolva az államon kívüli erőszakos csoportok általi fenyegetettséget.⁴³ Emellett Etiópia védelempolitikai szerepvállalásaiban továbbra is hangsúlyt kapnak a nemzetközi katonai együttműködések, az Afrikai Unió és az Egyesült Nemzetek Szervezete által vezetett békefenntartó műveletek.⁴⁴ Látható, hogy Etiópia stabilitása és védelmi potenciálja a teljes régió számára meghatározó. Vélelmezhetően ezzel a felismeréssel függ össze, hogy az Amerikai Egyesült Államok 2022-ben 1,8 milliárd dollár támogatást juttatott el Etiópiába humanitárius célokra.⁴⁵ Az USA kormánya ezt annak ellenére tette, hogy egy évvel korábban – a franciákhoz hasonlóan – a tigréi konfliktus miatt korlátozta gazdasági és biztonsági segítségnyújtási akcióit.⁴⁶ Mindenképpen említésre méltó az is, hogy eközben Kína és az Oroszországi Föderáció is biztonsági együttműködés kiépítésébe kezdett Etiópiával, és fegyverszállítmányokkal is segítették a szubszaharai országot.⁴⁷ A globális rend átalakulásának nagyhatalmi versengése tehát tovább nehezíti a regionális államok, így Etiópia helyzetét, hiszen az érdekkülönbségek akár új konfliktusok forrásai is lehetnek.

³⁸ *Highlights of the 2025 Africa's Macroeconomic Performance and Outlook (MEO) Report*. [online], 2025. 02. Forrás: African Development Bank Group [2025. 10. 03.].

³⁹ *The Military Balance 2014* 2014: 418.

⁴⁰ Erről lásd Marsai Viktor (2021b): „Add meg magad vagy halj éhen!” – polgárháború és humanitárius válság Etiópiában. *Horizont*, 12.

⁴¹ International Institute for Strategic Studies (2024): *The Military Balance 2024*. London: Routledge, 462.

⁴² *The Military Balance 2025* 2025: 472.

⁴³ *The Military Balance 2023* 2023: 423.

⁴⁴ *The Military Balance 2024* 2024: 491.

⁴⁵ Vörös–Tarrósy 2024.

⁴⁶ *The Military Balance 2022* 2022: 440.

⁴⁷ *The Military Balance 2022* 2022: 440.

Dél-afrikai Köztársaság

A térség országai közül az egyik legtöbbet, 2,7 milliárd dollárt, a Dél-afrikai Köztársaság költötte 2023-ban katonai célokra. Elsőre talán azt gondolhatjuk, hogy természetes a dél-afrikai elsőség, hiszen a kontinens egyik legnagyobb országáról beszélünk. Ez azonban, tévesen, csak a hazai köztudatban van így. Az ország lakosságának számát tekintve csak a hatodik, területének nagyságát tekintve pedig csak a kilencedik az afrikai országok sorában. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a Dél-afrikai Köztársaság esetén a legjelentősebb gazdasággal rendelkező és az egyik legfejlettebb szubszaharai országról beszélhetünk.⁴⁸ Ez esetben tehát nem a méret, hanem a fejlettség determinálja a regionális szinten magasnak mondható katonai kiadásokat.

A még mindig magas védelmi kiadások azonban a vizsgált másfél évtizedben reálértéken összességében több mint 15%-kal csökkentek. Sőt, mivel 2008 és 2015 között még minimális növekedés volt tapasztalható, az azóta eltelt időszakban bekövetkezett csökkenés még jelentősebb. 2015 és 2023 között közel 23%-kal, ebből önmagában 2020 és 2023 között 16%-kal esett vissza a katonai kiadások értéke. A visszaeső kiadások természetesen a GDP-arányos mutatószám alakulását is befolyásolták. A mutatószám 2008 és 2016 között lényegében 1%-on stagnált, azóta azonban érezhetően csökkent, és 2023-ban már csak 0,75% volt. Mivel a vizsgált időszakban összességében 20%-kal bővült az ország GDP-je,⁴⁹ a nominálisan is visszaeső katonai kiadások természetesen negatív hatást gyakoroltak a mutatószám alakulására.

A kiadások 2012–2015 között voltak a legmagasabbak. A Dél-afrikai Nemzeti Védelmi Erő (SANDF) ebben az időszakban továbbra is a régió egyik legképzettebb hadereje volt (körülbelül hatvanezer fős aktív állománnyal és mintegy tizenötezer tartalékkal), ami lehetővé tett bizonyos mértékű hatalomkiterjesztési képességet. A haderő továbbra is aktív szerepet játszott különböző afrikai békefenntartó missziókban (például az ENSZ kelet-kongói intervenció dandárjában), és más afrikai erők kiképzésében és támogatásában.⁵⁰ Ugyanakkor már ekkoriban is felmerültek komoly finanszírozási problémák, amelyek korlátoztak bizonyos képességeket. Különösen a taktikai légi szállítási kapacitás volt korlátozott. Az ekkoriban hatalomban lévő védelmi miniszterek és az ország védelmi bizottsága már ekkor felhívta a figyelmet arra, hogy a haderő egy „lefelé irányuló spirálban” van. Ezeket a felvetéseket pedig katonai kudarcok is igazolták. Amikor például 2012-ben a MONUSCO (az ENSZ Kongói Demokratikus Köztársaságban fennálló stabilizációs missziója) kudarcot vallott az ország keleti részének védelmében, Dél-Afrika nem tudta sem megerősíteni, sem kivonni a régióban állomásozó erőit. Amikor pedig 2013-ban a Közép-Afrikai Köztársaságban egy kiképző kontingenst ért támadás, ismét lehetetlen volt az azonnali erősítés biztosítása, vagy az ott lévők kimentése.⁵¹ Bár ebben az időben a Dél-Afrikai Köztársaság fordítja az egyik legtöbb forrást védelemre a régióból, a haderőt mégis alulfinanszírozási problémák sújtják. A védelmi kiadások biztosan elmaradnak

⁴⁸ *Human Development Insights*. [online]. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 02.].

⁴⁹ *GDP (current US\$)–South Africa*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 02.].

⁵⁰ *The Military Balance 2014 2014*: 458–459.

⁵¹ *The Military Balance 2014 2014*: 414.

a gazdaság teherbíró képességétől: a regionális GDP 27%-át termeli ebben az időben az ország, de a regionális katonai kiadásokhoz csak 21%-kal járul hozzá.⁵²

A finanszírozási helyzet, mint azt a fentiekben láttuk, ezután még tovább romlott. Az ország hozzájárulása a regionális katonai kiadásokhoz a 2020-as évek elején már csak 15% volt.⁵³ A hadsereg pedig megőrizte kétarcúságát. Egyrészt továbbra is igaz, hogy az alulfinanszírozottság miatt a műveleti képességek nehézségekbe ütköznek, ugyanakkor az ország továbbra is fenntartotta nemzetközi szerepvállalásait a Kongói Demokratikus Köztársaságban vagy éppen Mozambikban. Továbbra is kiemelt feladat az ország 4000 kilométert is meghaladó szárazföldi határszakaszának védelme. A különböző szakértői megszólalások szerint ugyanakkor a hadsereg létszáma nem elegendő a feladatok elvégzéséhez, és felszerelésének nagy része elavult és rosszul karbantartott.⁵⁴ 2023-ban nominális értelemben még mindig a Dél-afrikai Köztársaság fordította a legtöbbet katonai célokra, reálértéken azonban, mint azt fent láthatjuk, Nigéria már előttük jár. És ha megnézzük a hadsereggel összefüggő jövőbeli fejlesztési elképzeléseket és az ehhez rendelkezésre álló forrásokat, a helyzet továbbra is összetett. A feladatrendszer sokrétű, a rendelkezésre álló költségvetés pedig továbbra is szűkös. Az előttünk álló években a védelmi költségvetést minimálisan ugyan növelni tervezik, de ez a növekedés jóval elmarad az inflációs várakozásoktól,⁵⁵ ami végeredményben tovább erodálja majd a védelmi költségvetés vásárlóerejét.

Nigéria

A reálértéken értelmezett védelmi kiadások alapján, a szubszaharai térség országai közül 2023-ban már Nigéria költötte a legtöbbet katonai célokra.⁵⁶ Még úgy is, hogy a 2022 és 2023 között eltelt egyetlen év alatt 10%-ot meghaladó mértékben csökkentek ezek a kiadásai. A 230 millió fős lakosságával⁵⁷ legnagyobb afrikai ország gazdasági és társadalmi értelemben ugyan még erős fejlődésre szorul, az elmúlt években azonban jelentősen növelte védelmi kiadásait. Az előbbi állítás igazolásául az országról elmondhatjuk, hogy az egy főre eső GDP a dél-afrikainak alig fele.⁵⁸ A *Human Development Index* alapján pedig a szubszaharai országok rangsorának a második felében helyezkedik el, és e tekintetben még Togo és Uganda is megelőzi.⁵⁹

Nigéria 2008 és 2023 között évente átlagosan 2,2 milliárd dollárt költött védelemre 2015-ös, konstans dollárárfolyamon. 2008-ban még 1,3 milliárd dollárt, 2023-ban pedig már 2,8 milliárdot. A kiadások alakulása tehát érezhetően növekvő trendet mutat.

⁵² *The Military Balance 2015* 2015: 424.

⁵³ *The Military Balance 2023* 2023: 420.

⁵⁴ *The Military Balance 2023* 2023: 426.

⁵⁵ Martin, Guy: *Defence Budget Remains Stagnant Despite R5 Billion Allocation for DRC Deployment*. [online], 2025. 03. 13. Forrás: Defenceweb [2025. 10. 02.].

⁵⁶ A folyóáras kiadások számolva, nagyságrendileg 1 milliárd dollárral azonban a Dél-afrikai Köztársaság továbbra is megelőzi Nigériát.

⁵⁷ McKenna, Amy: *List of African Countries by Population*. [online], 2025. 12. 20. Forrás: Britannica [2025. 10. 07.].

⁵⁸ *GDP per Capita, PPP (Current International \$) – South Africa, Nigeria*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 07.].

⁵⁹ *Human Development Insights*. [online]. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 02.].

A növekedés azonban, mint azt a fent közreadott diagramból is érzékelhetjük, sem nem lineáris, sem nem inkrementális módon történt. Az adatsor szórása 0,5 milliárd, ami erős ingadozást jelez. Az ország életében volt például olyan időszak (2010-et követően), amikor egy év alatt 37%-kal nőttek a kiadások, a rá következő évben pedig közel 15%-kal csökkentek. Nemcsak a reálértéken számolt, hanem a folyóáras kiadásokban is erős ingadozás figyelhető meg.

A ma 143 ezer aktív katonát foglalkoztató ország⁶⁰ védelmi kiadásainak növekedése leginkább 2019 után valósult meg. Ebben az időszakban az ország a térség összes katonai kiadásainak nagyságrendileg 15%-át adja.⁶¹ A védelmi kiadások növekedése – ami elsősorban a kiadások 90%-át kitevő személyzeti költségek⁶² emelkedésében érhető tetten – ez esetben is az összetett biztonsági helyzetnek köszönhető. Nigéria északon továbbra is küzd a Boko Haram terrorista csoport fenyegetéseivel, ugyanakkor a déli területeket is növekvő instabilitás és a militáns csoportok jelenléte jellemzi. Ráadásul az ország több területén is probléma a pásztorok és a farmerek között eszkalálódó konfliktus.⁶³ Ezek folyamatosan igénylik a fegyveres erők bevetését.

Elsősorban a Boko Haram jelentette évtizedes kihívás feltárta a katonai erők gyengeségeit és reformkezdeményezésekhez vezetett. Ennek következtében Nigéria különös hangsúlyt fektet a felkelésellenes taktikák elsajátítására, előretolt katonai bázisok kiépítésére és gyorsreagálású, különleges erők felépítésére és bevetési képességeinek javítására.⁶⁴ Emellett Nigéria képes regionális műveletek végrehajtására is. Az ország tagja több nemzetközi közös műveletnek és az ECOWAS (Economic Community of West African States) készenléti erőinek is. Többek között ennek is köszönhető, hogy Nigéria folyamatosan fejleszti a képességeit. Támadó és kiképző repülőgépek, járőr- és partvédelmi hajók, kézfegyverek és páncélozott járművek beszerzése és helyi gyártása is folyamatosan napirenden van. Mindez azt eredményezi, hogy a 2020-as évek első felében az ország GDP-arányos védelmi kiadásai közel 0,6%-ra, a 2008 óta látott legmagasabb szintre nőttek. Ez az érték nemzetközi viszonylatban ugyanakkor még mindig nagyon alacsony.

Angola

A függetlenségét 1975-ben elnyerő Angola a területe alapján a hetedik, a népessége alapján pedig a tizenkettedik legnagyobb afrikai ország. Gazdasági fejlettségét tekintve nem sorolható sem a kontinens, sem a régió élvonalába. Az egy főre eső GDP⁶⁵ és a humán fejlettségi mutató⁶⁶ alapján is számos nála fejlettebb ország található a Szaharától délre. A védelmi kiadásokat tekintve azonban az ország a 2010-es években, különösen az évtized első felében, kiemelkedik a szubszaharai országok közül. 2013-ig a Dél-afrikai

⁶⁰ *The Military Balance 2025* 2025: 440.

⁶¹ International Institute for Strategic Studies (2020): *The Military Balance 2020*. London: Routledge, 450.

⁶² International Institute for Strategic Studies (2021): *The Military Balance 2021*. London: Routledge: 442.

⁶³ *The Military Balance 2020* 2020: 453.

⁶⁴ *The Military Balance 2021* 2021: 481–482.

⁶⁵ *GDP per Capita, PPP (Current International \$) – Angola*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 09.].

⁶⁶ *Human Development Insights*. [online]. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 02.].

Köztársasággal együtt, azt követően néhány évig pedig önállóan a legtöbbet e célra fordító ország a régióban. A védelmi kiadások 2008-ban reálértéken 2 milliárd dollár környékén találhatók, amely érték 2014-ben már 5,5 milliárd dollárra emelkedik. Folyóáron még többet, 6,8 milliárdot költ ebben az évben Angola katonai célokra.⁶⁷ Ez az érték a régió összes katonai kiadásának 26,1%-át jelenti. Mivel pedig a 2010-es évek közepén nagyságrendileg a régiós GDP 9%-át állítja elő, a katonai kiadások tekintetében a gazdasági erején jóval túlmutató szerepet vállal.⁶⁸ Nem meglepő tehát, hogy az ország GDP-arányos védelmi kiadásainak mutatószáma ebben az időszakban gyakran a 4%-ot is meghaladja. Az ország hadereje ekkor nagyságrendileg 100 ezer főt számlál, és elsődleges feladata az ország szuverenitásának és területi integritásának biztosítása mellett az északi Cabinda tartományban megtalálható szeparatista csoportok korlátozása.⁶⁹ A hadsereg ugyan jelentős regionális erőt képvisel, de a jellemzően szovjet és orosz eredetű felszerelések, amelyeket még az 1975 és 2002 között lezajlott polgárháború során szereztek be, működőképessége ekkoriban vált kérdésessé. Ezért erre az időszakra számos katonai beszerzés datálódik, ami bizonyára tetten érhető a védelmi kiadások megugrásában. A teljesség igénye nélkül Casspir típusú páncélozott járműveket rendeltek Dél-Afrikából, és Szu-30 kéthajtóműves, negyedik generációs nehéz vadászbombázókat és Mi-17 helikoptereket szereztek be Oroszországból.⁷⁰

Az évtized második felében azonban jelentősen csökkenni kezdett az angolai védelmi költségvetés. 2023-ban reálértéken már csak 1,5 milliárd dollárt költött az ország védelemre, ami e tekintetben jóval elmarad a Dél-afrikai Köztársaság és Nigéria hasonló értékeitől. Nem meglepő módon, a GDP-arányos kiadási arány is visszaesett 1,3%-ra. A kiadások visszaesése mögött gazdasági problémák (többek között a valuta leértékelődése és több éves recesszió) állnak. A 107 ezer fős angolai haderő, valamint a fenntartására fordított költségvetés még így is az ötödik legnagyobb a régióban,⁷¹ arányait tekintve azonban az ország már csak a teljes regionális kiadás 6,2%-át teljesíti.⁷² Az elmúlt évek gazdasági problémái és a relatív alacsony olajár érdemben korlátozták tehát az ország védelmi fejlesztéseit. Mivel azonban az ország gazdasága várhatóan növekedni fog az elkövetkező években, ismét nőhet majd a védelmi költségvetés, és tér nyílhat további modernizációra és új kapacitások beszerzésére. Ennek érdekében Angola több országgal is együttműködik. Brazília, Kína, Portugália, az Egyesült Arab Emírségek, Törökország, Oroszország és az Egyesült Államok is fontos szereplő a katonai modernizáció, a védelmi ipari fejlesztés és a tengeri biztonság érdekében. Emellett Angola az egyetlen olyan regionális állam, amely stratégiai légi szállítási kapacitással rendelkezik. Ennek fenntartására 2022-ben közepes teherbírású repülőgépeket rendelt Spanyolországtól.⁷³

⁶⁷ *Military Balance+ Database*. [online]. Forrás: International Institute for Strategic Studies [2024. 02. 07.].

⁶⁸ *The Military Balance 2015* 2015: 424.

⁶⁹ *The Military Balance 2015* 2015: 430.

⁷⁰ *The Military Balance 2015* 2015: 430.

⁷¹ *The Military Balance 2025* 2025: 458.

⁷² *The Military Balance 2025* 2025: 465.

⁷³ *The Military Balance 2025* 2025: 471.

Tanzánia

Tanzánia a közel 70 millió főt elérő lakosságával az ötödik legnagyobb afrikai ország.⁷⁴ Az ország védelmi költségvetésének változásait ez esetben is az állam védelempolitikai célkitűzései, illetve a haderő szerepvállalása határozzák meg. A katonaság célja elsősorban az ország fegyveres védelmének biztosítása, de a tanzániai hadsereg – még ha korlátozott mértékben is – részt vesz nemzetközi műveletekben is. Többek között az ENSZ Kongói Demokratikus Köztársaságban állomásozó különleges alakulatait is támogatta katonai erőkkkel. Az így szerzett tapasztalatok hasznosak a haderőfejlesztés perspektíváinak a meghatározásánál.⁷⁵ A nemzetközi missziók ugyanis rávilágítanak a térség biztonsági kihívásaira, elsősorban a gyenge kormányzattal rendelkező államok okozta instabilitási problémákra. Ez Tanzánia esetén a déli határ mentén működő terrorista csoportok fenyegetéseiben mutatkozik meg. A probléma regionális jellegére utal, hogy ezek a csoportok több szálon kötődnek az Iszlám Államhoz, illetve az al-Kaidához.⁷⁶ Emellett Tanzánia számára komoly kihívást jelent az orvvadászok tevékenysége is. A Természetvédelmi Világalap jelentése szerint a 2010-es évek első felében 60%-kal csökkent az elefántok száma az országban,⁷⁷ és nagy volt a kockázata annak, hogy akár a teljes populáció eltűnhet a Selous Vadrezervátumból a 2020-as években. Az utóbbi időben végrehajtott összehangolt intézkedéseknek – többek között a határokon átnyúló hírszerzési információk megosztásának és a drónos megfigyelésnek – köszönhetően azonban több mint 90%-kal csökkent az elefántokra irányuló orvvadászat mértéke.⁷⁸ A terrorizmus és az orvvadászat mellett, Tanzánia számára évtizedes problémát jelent még a tengeri határai mentén fennálló kalózkodás, amit a hadsereg tengeri képességeinek fejlesztésével igyekeznek korlátozni.⁷⁹ A szerződéses állományt illetően az ország 27 ezer fős hadserege ugyan nem mondható nagynak, ugyanakkor nagyságrendileg 80 ezer fő tartalékkal is rendelkezik.⁸⁰

A fenti kihívásokra adott válaszként mára Tanzánia nominálisan a negyedik legtöbb védelemre költő ország a szubszaharai régióban. 2024-ben a regionális kiadások közel 6%-a Tanzániának volt köszönhető.⁸¹ De nemcsak a nominális, hanem az inflációtól tisztított katonai kiadások is növekedni tudtak 2008 és 2023 között, közel három és félszeresükre. A GDP bővülésének dinamikáját minimálisan meghaladta a védelmi kiadások növekedése, ezért némileg a kiadási arány (1,3%) is emelkedett.

A védelmi kiadások növekedése a 2010-es évek második felében gyorsult fel, köszönhetően annak, hogy az olajiparnak kevésbé kiszolgáltatott államok, mint Tanzánia,

⁷⁴ McKenna 2025.

⁷⁵ *The Military Balance 2023* 2023: 482.

⁷⁶ Vörös–Tarrósy 2024.

⁷⁷ *Tanzania Facing an Elephant Disaster*. [online], 2015. 06. 02. Forrás: World Wild Fund [2025. 10. 13.].

⁷⁸ *From Poaching to Protection: Tanzania's Wildlife Is Thriving Again*. [online], 2025. 07. 29. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 13.].

⁷⁹ *The Military Balance 2014* 2014: 462.

⁸⁰ *The Military Balance 2025* 2015: 503.

⁸¹ *The Military Balance 2025* 2025: 447.

gazdasági fejlődésnek indultak ebben az időszakban. 2017-ben például 6,5%-kal növekedett a GDP, ami lehetőséget teremtett a védelmi kiadások növelésére is.⁸² A kiadások növekedése a technológiai fejlődésben is megmutatkozott, 2018-ban például 225 millió dollárt különítettek el Super Puma helikopterek beszerzésére.⁸³ Bár előfordulhatott volna, hogy John Magufuli elnök „Covid-tagadó” politikája lehetővé teszi a gazdasági visszaesés elkerülését,⁸⁴ a koronavírus-járvány alatt némileg visszaestek a katonai kiadások is. 2021-től azonban újra intenzív növekedés érhető tetten a védelmi költségvetés esetén, ami ismételen nem független az ország gazdasági rezilienciájától. 2023–2024 között például újra 5,6%-os volt a gazdasági növekedés.⁸⁵

Tanzánia geopolitikai helyzetéből kifolyólag a nagyhatalmak célkeresztjében található. Egyrészt érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a Kínai Népköztársaság számos beruházást hajtott és hajt végre az országban. Tanzánia a kínai „Egy övezet, egy út” stratégiai kezdeményezés egyik fontos földrajzi helyszíne. A kínai szerepvállalás ugyanakkor nem lehetetlenítette el az Amerikai Egyesült Államok és Tanzánia közötti partnerség fenntartását sem. Az amerikaiak többek között továbbra is kiképzési támogatást nyújtanak a tanzániai fegyveres erőknek.⁸⁶ Emellett Tanzánia jelenlegi elnöke, Samia Suluhu Hassan – megválasztása után nem sokkal – Washingtonba látogatott, ahol tárgyalásokat folytatott Kamala Harris akkori amerikai alelnökkel a kétoldalú partnerség elmélyítéséről.⁸⁷

Konklúzió

Összefoglalva a fentieket, a szubszaharai régiót leginkább a politikai instabilitás, a gyenge államiság és az utóbbi években ingadozó gazdasági teljesítmény határozza meg, amely értelemszerűen hatással van a védelmi kiadások alakulására is. A bizonytalanság és kiszámíthatatlanság növekedése miatt, más régióktól némileg eltérően, a szubszaharai térségben igen volatilis a védelmi költségvetések alakulása. A biztonsági problémák következtében 2008 és 2023 között számos állam többszörösére emelte katonai kiadásait, egyes államok azonban reálértéken még a másfél évtizeddel ezelőtti kiadásaikat sem teljesítik. Nem ritkán előfordul az is, hogy egyes országoknál a vizsgált időszak egy részében többszörösére emelkednek a katonai célra fordított kiadások, az emelkedő trendet azonban a gazdasági nehézségek megjelenése esetén jelentős védelmi forráskivonás követi. Összességében azonban a régió teljesítménye a védelmi kiadások terén hagyományosan elmarad a világ más térségeitől.

⁸² International Institute for Strategic Studies (2018): *The Military Balance 2018*. London: Routledge, 431.

⁸³ International Institute for Strategic Studies (2019): *The Military Balance 2019*. London: Routledge, 446.

⁸⁴ *Tanzania's COVID Denialism Harms its Economic Future*. [online], 2021. 02. 23. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 13.].

⁸⁵ Vörös–Tarrósy 2024.

⁸⁶ *The Military Balance 2023 2023*: 482.

⁸⁷ Gavin, Michelle: *A Stronger U.S. Tanzania Relationship Would Be Mutually Beneficial*. [online], 2022. 05. 04. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 13.].

A szubszaharai régió biztonsági kihívásait és az arra adott reakciókat, például a védelemgazdasági intézkedéseket tehát a hagyományos konfliktusforrások máig meghatározzák. Emellett a nagyhatalmi versengés is hat a térség országainak stabilitására. Az átalakuló világrendben elfoglalni kívánt pozíciókért folyó versenyben ugyanis a régió erőforrásai is fontos szerepet játszanak.

Felhasznált irodalom

- Africa's Growth Set to Reach 5.2 Percent in 2014 with strong Investment Growth and Household Spending*. [online], 2014. 04. 07. Forrás: World Bank [2025. 09. 30.].
- Anderson, David M. – McKnight, Jacob (2014): Kenya at War: Al-Shabaab and Its Enemies in Eastern Africa. *African Affairs*, 114(454), 1–27. Online: <https://doi.org/10.1093/afraf/adu082>
- Az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata a MINUSMA befejezéséről*. [online], 2023. 06. 30. Forrás: United Nations [2025. 10. 01.].
- Campbell, John: *U.S. Arms Sales to Kenya*. [online], 2017. 03. 07. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 01.].
- Csiki Varga Tamás (2014): A gazdasági válság hatása a Magyarországgal szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére. *Nemzet és Biztonság*, 7(2), 77–100. Online: https://matarka.hu/klikk.php?cikkmutat=2139344&mutat=http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2014_2_07_2_csiki.pdf
- Csiki Varga Tamás et al. (2024): Az észak-amerikai és európai regionális védelmi kiadások elemzése – Trendek és tanulságok. *NKE JLI Stratégiai Védelmi Kutatási Program Elemzések*, 17. Online: https://jli.uni-nke.hu/document/jli-uni-nke-hu/JLI_SVKP_Elemz%C3%A9sek_2024_17.pdf
- Csiki Varga Tamás – Felméry Zoltán (2023): A NATO védelmi kiadásainak értékelése. *NKE JLI Stratégiai Védelmi Kutatási Program Elemzések*, 4. Online: https://jli.uni-nke.hu/document/jli-uni-nke-hu/JLI_SVKP_Elemz%C3%A9sek_2024_17.pdf
- Csoma Mózes et al. (2025): Ázsia védelmi kiadásainak alakulása és ennek háttere a jelentősebb katonai hatalmak esetében 2008–2023 között. *Nemzet és Biztonság*, 18(2), 77–91. Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2025.2.6>
- Fragile State Index Annual Report 2023*. [online], 2013. Forrás: Fund for Peace [2025. 09. 29.].
- From Poaching to Protection: Tanzania's Wildlife Is Thriving Again*. [online], 2025. 07. 29. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 13.].
- Gavin, Michelle: *A Stronger U.S.-Tanzania Relationship Would Be Mutually Beneficial*. [online], 2022. 05. 04. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 13.].
- GDP (Current US\$) – Ethiopia*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 03.].
- GDP (Current US\$) – South Africa*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 02.].
- GDP per Capita, PPP (Current International \$) – Angola*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 09.].
- GDP per capita, PPP (Current International \$) – South Africa, Nigeria*. [online]. Forrás: World Bank [2025. 10. 07.].
- Highlights of the 2025 Africa's Macroeconomic Performance and Outlook (MEO) Report*. [online], 2025. 02. Forrás: African Development Bank Group [2025. 10. 03.].
- Human Development Insights*. [online]. Forrás: United Nations Development Programme [2025. 10. 02.].
- International Institute for Strategic Studies (2014): *The Military Balance 2014*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2015): *The Military Balance 2015*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2016): *The Military Balance 2016*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2018): *The Military Balance 2018*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2019): *The Military Balance 2019*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2020): *The Military Balance 2020*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2021): *The Military Balance 2021*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781003177777>

- International Institute for Strategic Studies (2022): *The Military Balance 2022*. London: Routledge.
- International Institute for Strategic Studies (2023): *The Military Balance 2023*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781003400226>
- International Institute for Strategic Studies (2024): *The Military Balance 2024*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781003485834>
- International Institute for Strategic Studies (2025): *The Military Balance 2025*. London: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781003630760>
- Kenya Defence Forces Act. [online], 2012. 08. 17. Forrás: The Republic of Kenya [2025. 10. 01.].
- Király Péter: *Az al-Shabaab és Kenya: a terrorizmus és a kenyai-szomáliai történeti kapcsolatok viszonyrendszere*. [online], 2015. 05. 17. Forrás: Biztonságpolitika [2025. 10. 01.].
- Malian Military Junta Scuttles Security Partnerships while Militant Violence Surges*. [online], 2023. 02. 27. Forrás: Africa Center for Strategic Studies [2025. 10. 01.].
- McKenna, Amy: *List of African Countries by Population*. [online], 2025. 12. 20. Forrás: Britannica [2025. 10. 07.].
- Marsai Viktor (2021a): Rejtő nyomában – magyar szerepvállalás a Task Force Takubában. *NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések*, 21. Online: https://jli.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzesek_2021_21.pdf
- Marsai Viktor (2021b): „Add meg magad vagy halj éhen!” – polgárháború és humanitárius válság Etiópiában. *Horizont*, 12. Online: https://migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2021/06/20210622_HORIZONT_2021_12_marsai_viktor_add_meg_magad_vagy_halj_ehen_polgarhaboru_es_humanitarius_valsg_etiopiaban.pdf
- Martin, Guy: *Defence Budget Remains Stagnant Despite R5 Billion Allocation for DRC Deployment*. [online], 2025. 03. 13. Forrás: Defenceweb [2025. 10. 02.].
- Military Balance+ Database*. [online]. Forrás: *International Institute for Strategic Studies*, [2024. 02. 07.]
- Situation in Mali. Report of the Secretary-General*. [online], 2023. 01. 06. Forrás: United Nations [2025. 10. 01.].
- Tálas Péter (2021): A poszthegemoniális nemzetközi hatalmi rendről. In Kajtár Gábor – Sonnevend Pál (szerk.): *A nemzetközi jog, az uniós jog és a nemzetközi kapcsolatok szerepe a 21. században. Tanulmányok Valki László tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös, 841–854. Online: https://www.eltereader.hu/media/2022/07/Kajtar-Gabor_Sonnevend-Pal_Valki-Laszlo-tiszteletere.pdf
- Tarrósy István (2011): Kenya harca az al-Shabaab ellen – A „Linda Nchi” hadművelet sikerének lehetősége. *Afrika Tanulmányok*, 5(4), 40–46. Online: <https://journals.lib.pte.hu/index.php/afrikatanulmanyok/article/view/4398>
- Tanzania Facing an Elephant Disaster*. [online], 2015. 06. 02. Forrás: World Wild Fund [2025. 10. 13.].
- Tanzania's COVID Denialism Harms its Economic Future*. [online], 2021. 02. 23. Forrás: Council on Foreign Relations [2025. 10. 13.].
- UN list of Least Developed Countries*. [online]. Forrás: UNCTAD [2025. 09. 29.].
- Vörös Zoltán – Tarrósy István szerk. (2024): *Átalakuló világrend – Az unipoláris pillanat vége?* Budapest: Ludovika. Online: https://doi.org/10.36250/01222_00
- World Military Expenditure Continues to Climb while African Defence Expenditure Drops*. [online], 2023. 05. 05. Forrás: Defenceweb [2025. 09. 30.].